

Juhász
AntalAZ ÖREG
CSIKÓS

A tokháza a volt szegedi határnak nyugat felé legtovábbi része, amely éppen húsz esztendeje Ásotthalomhoz tartozik. A múlt században, amikor a város ezt a földet ki-parcellázta, a homok éveken át nem termett semmit, ezért nevezték az ittlakók ezt a területet Átokháznak.

Hatvan-hetven esztendeje még több ezer holdas pusztá terpeszkedett itt: Szeged város közlege-lője. Összebb szorult azóta a legelő is, legutóbb szőlőnek hasították ki nagy táblát belőle, de a maradék pár száz holdra még ki-kihajítják a tsz birkafalkáját meg teheneit.

A legidősebb pásztort, a Petróczy iskolához nem messze, már az öttömösi határban találom.

— Retők Mihály volt az én apám, még a polgármester is úgy szólította. Mert „esküdt ember” volt, a számadókat mind megeskették.

Ezt még a veterányesben mondja, ahol az ősi délutánban éppen takarmányrétet szedget. Alacsony, sovány, de mozgékony kis öreg, a tavaszon múlt kilencvenéves.

— Harminckét évig juhász volt az apám, azután meg csikós-számadó. Olyan hét éves voltam, mikor a méneshez kikerültem. Mondtam a bojtároknak, ültessenek föl engem is a lóra. Fogtak aztán egy típe-topa lovat. Próbáltam hajtani jobban-jobban, megbotlott, én leestem. Csak föl-másztam rá. Hogy hányszor es-tem le, nem tudom. Mikor tizen-két éves voltam, már helytálltam apám mellett. Rőttenő nyugtalan voltam, szerettem lovon ülni.

— Mikor hajtották ki a ménest?

— Apám két télen kinn telelt a ménessel Bilicsben. Az még szilajménés volt. Mi Józsefkor álltunk ki. Olyan mezők voltak akkor márciusban, hogyha a jó-szág lefeküdt, nem látszott ki a fűből. Tavasszal annyit lova-goltunk, hogy csupa véres lett a gatyánk. Nem ám nyeregben, szórén ültük a lovat. Jut eszem-be, egyszer jöttek a városról olyan tanulmányos emberek. Üzenetek apámnak, hogy tisztál-kodjunk föl, nyergeljünk. Mi-kor megérkeznek, azt mondja az egyik ember apámnak, olyan hosszú szakálla volt — kend, miért ül nyeregben? Parancsolva volt. Ne halgasson kend arra, csak csinálja, úgy, ahogy szok-ta... Valami tudományos ember volt az az úr.

Nem tudom biztosan, csak gya-nítom, hogy a „torony alatti” urakkal Herman Ottó, a magyar ösfoglalkozások kiváló kutatója járhatott kinn az alsóvárosi pusztán.

— Meddig csikósbojtárkodott?

— 1900-ig, akkor a város el-adta a ménesjárásokat. Azután gulyásbojtár lettem.

— Hol volt könnyebb az éle-te?

Azonnal válaszol: A ménesnél. A kezdete ugyan sokkal rossz-szabb, de a végeze! Mert a ló az olyan volt, ha se ember el-csapta, egész nap se kellett for-gatni, az legelészett. De a barom-nál nem úgy volt ám! Mikor ki-szegődtem 1901-ben a gulyához, száz lovat engedélyeztek minden falkához. No, mikor kiállítottunk, volt egy embernek egy fias kancája. A kiscsikót annyira sze-retik azok a nagy bolond csikók, azok a két-három évesek, hogy mind azt szeretné csokol-gatni. Hát elvették az anyjától. Mentünk mi a bojtárokkal visz-szahajtani, de olyan sötét volt, hogy nem láttuk az eget se. Ad-dig-addig csavarogtak, hogy el-szabadultak és neki az erdőnek. Azt mondta a számadó: Ül föl, eredj utánuk! A sötétben a lo-vam lépten-nyomon fölbukott, ezért csak hajnalban mentem tovább a nyomokon. Királyhal-mon, Szűcs Pali tanyájában ta-láltam meg őket. Igaza van a

Piroska János

Kubikosok

F. Nagy
IstvánMEGVERTEK
EGY HŐST

Történetem még abból az időből való, amikor az újsá-gíró a cseplőgép mellett írta riportjait, hogy életszágú le-gyen. Abból az időből, amikor virradott öreg éjszakáig loholt, emberfeletti erővel megáldott hó-sei után. Ocska, vászonfedelű dzsippel nyargalásztunk a megye útjain, hogy nyomára lelünk ak-nak a sertésgondozónak, aki ma-gasra emelte a malacozás meg-gyorsításáért indított munkaver-seny zászlaját, s ezzel jókora po-font adott az imperialistáknak.

Szilmasan kopár vidéken jár-tunk, egy tisztántúli község hatá-rában. Lehetett úgy augusztus eleje, a május végén tövig lefa-gyott, majd az újravetett kukori-cák képtelenek voltak életmagra kapni, csak kajladoztak töpörö-dötten és elsárgultan a kiszáradt talaj repedéseiben. A mindenféle veteményt irgalmatlanul elpusztító fagy óta egy csepp eső nem hullott erre a kimerült tájra. Csak a fullasztó hőség uralkodott korlátlan hatalommal, kiszáritva a fák leveleit, kiégetve és porral behintve az ároparti gízgázt, ár-nyékba kényszerítve az embert és annak jószágait.

Elbágyadtam a szomjúságtól. Egy korty ital óhajta, annyira hatalmába fogott, hogy megszólalni se volt kedvem, hiába kér-dezte Békés elvtárs, hogy megáll-jon-e a faluszéli italbolt előtt. Odakanyarodott mégis, szétker-getve a ház sarkánál tollászódó tyúkokat, amelyeknek akkor aranytojást kellett volna tojniuk.

Benyitottunk a hűvös-homályos helyiségbe. Aporodott kocsmaszag csapott orron és csattanó hahota. Négyen voltak itt összesen, a kocsmáros nem számítva. Oldal-vást támasztották a pultot és halványvörös fröccsöket nyalo-gattak. Egy szögletes, hajlott hátú öles alak, meg a mellette álló fiatalabb pufók legény aligha-nem traktoros lehetett: csakúgy ragadtak az olajtól. Hozzájuk tartozhatott az a fekete üstökű kamasz, aki örökké vigyorgott és ügyetlenül szívtá cigarettáját. A negyedik férfi — lehetett úgy negyven körüli — elég apró ter-mettel bírt, és olyan rongyos-pizskos kabát lötyögött rajta, hogy madárijesztőnek is elszegőd-hetett volna. Úgy nevetett, hogy a térdét csapkodta a gyönyörű-

gyereknek! — Akkor aztán a gazdám megbékélt.

Kérdzhetném százszor, akkor is csak azt mondaná: a ménesnél volt jobb dolga, mert a lovakat szerette, közöttük nevelkedett kiscsibekkorától.

Azután a keresetről kértem: miből éltek a pásztrok?

— A gazdák fizettek pásztor-bért meg fűbért a városnak. A pásztorbér egy ló után 1 forint, abból 80 krajcár lett a csikósé és minden jószág után kapott egy cserpák búzát. Ebből fizette a számadó a bojtárokat. De azért neki is maradt szépen. Apám örököföldet szerzett Zákányon, mire otthagyta öregségére a pusztát.

Az első világháború után Szeged városa folytatta a járásföl-dek haszonbérbe adását. Egyre szűkülte a közlegelő. 1922-ben azt a baromjárást is fölparcellázták, ahol addig a csikósokból lett gulyásszámadó parancsolt. Volt Rú-zsajáráson tíz hold városi bérle-te, meg a felesége jussolt két holdat, azon gazdálkodott to-vább.

Az átokházi legelő megmaradt darabkája olyan régen járt, hogy már nem is emlékszik rá. Talán húsz éve, mikor a hetve-net meghaladta. Hát Szegeden? — Azt tudom. Hatvanegyben, mikor a szemem megoperálták. Mondta a doktor, többször nem bántják, úgyse látok jobban. A repát így is megtalálom a föld-ben.

Asztalra kerül az újbór. Erre már nótázni is lehet. De hát csi-kósnotha van-e még?

Hogyne volna:

Kopott csárda két oldala fakó, Rossz kapuján beugrott egy

[patkó.

Csárdásnének így adja föl a szót: Látott-e már egy lovon hét

[patkót?

Ha nem látott, jöjjön ki, azt

[láthat,

Négyet visel e gyönyörű állat, Az ötödik magam vagyok nemde, Kettő meg a csizmámra van

[verve...

Keresztényi
JózsefSZALLNAK
A DARVAK

Nem éhes. Inkább csak üresnek érzi a gyomrát. Azt mondják, az ember gyomra a sok üléstől összezsugorodik. De hát mit csináljon. Ha egyszer ülni kell. Reggeltől estig. Már hetek óta csak ül. Meg billeg. Összevissza. Már, hogy hol milyen hegehupás a talaj. És közben minden ízében remeg. Mert a traktor istentelenül ráz-a.

Estére az asszony bablevest főz. Reggel legalábbis azt mon-da. Van még egy darab a tavalyi sonkából. Azt is beleteszi. Szereti a babot füstölt hússal. De csak levesnek. Leves nélkül meg se tudna lenni. A száraz kosztal már torkig van. Mindig csak hi-gat enne. Pedig az asszony, vál-tozatosság kedvéért, hol ezt, hol azt csomagol. De ez az istentelen rázás megeszi az ember beleit.

Mindjárt végére ér a dülönék. Egy-két húzás, azután az ekevas lassan, mint valami berzenkedő kakas farka, felemelkedik a traktor faránál. Megfordul, vé-gigmáskál a dülőúton, és ismét beáll a barázdába. Rágyújt. Fene lassan mülk az idő. Különösen ha az ember így magában van. Cigarettaíz se lehet folyton. Így is sokat szív. Két dobozzal na-ponta. Estére a füst mindig fel-marja a nyelvét. Az asszony azt mondja, azért nincs étvágya. Pe-dig nem igaz. A többinek sincs. Mármint azoknak, akik nem ci-garettáznak. Különösen ilyenkor ősszel amikor heteken át szánta-nak. Ez az állandó rázás már úgy beleszívta magát a húsába, hogy este amikor lefekszik úgy érzi, hogy az ágy is állandóan mozog alatta. Igaz, megállhat amikor éppen akar. De minek? Néhány percre nem érdemes. Hosszabb időre meg nem bolond az ember leállítani a gépet. Nor-mára dolgozik. Sok a szántani-való. Keresni is lehet.

Legalább a lába ne fájjon. Teg-nap az ekevason meglazult egy csavar. Még jó, hogy észrevette. Amikor a kulccsal nagyot akart húzni rajta, hogy beszorítsa, ki-ugrott a kulcs, kopott volt a csavar feje. Előre bukott és a lába élet beleavágta a tartószárba. Es-tére majd szól az asszonynak, te-gyen rá ecetes ruhát.

Az asszony azt mondta, ma be-megy a városba. A gyerekek vesz lastexnadragót. Lastextot? Valami műanyag az is. Ha már a többi gyerekek van — könnyen is mosódik —, hadd legyen az övékének is. Ő nem szolt rá sem-mit. De abból az asszony már tudta, hogy nem bánja.

A kéziszerszámos láda egészen előrecsúszott. A lábával arrébb tolja. A fene egye meg, hogy nyilall. Azután megint a gáz-pedálra tapos. Hátra nyúl és egyetlen mozdulattal kilöki a ka-

bin ajtaját. Melege van. A gép, ha egyfolytában sokáig jár, na-gyon melegít. Kint sincs hideg. Néha ugyan szemerkél az eső. De az nem árt. Mert a föld nagyon száraz. Csak a teteje ázott át né-hány ujjnyira. Az ekevas helyen-ként gyermekfej nagyságú rögö-ket szakít fel. Tavaszig majd szétmállik.

Napok óta le, s fel. Északnak meg délnek. Mert a dülők itt úgy visznek. Északnak nem szeret menni. A szél is arról fúj. Meg a tél is arról jön. Legalábbis úgy érzi. Pedig tudja, hogy nem úgy van. Még az iskolában tanulta. Hogy is mondta a tanító? Nap-tól eltávolodunk? Vagy nem is úgy, hanem, hogy a sugarak? Egye fene. Már nem emlékszik rá pontosan. Végeredményben mindegy. A tél azért így is, úgy is maholnap a nyakába szakad az embernek. Ősz után tél. An-nak már az a sora. A szemet be-készítette. Krumplit is vett egy mázsát. De káposztát meg nem. Estére, ha el nem felejt, majd szól az asszonynak, vegyen öt-ven kilót. Eppen annyi fér a kishordóba. Minden évben annyit savanyítanak. A múltkor észre-vette, hogy az alsó abróncs el-pattant. Hol lehet most hordóab-róncsot venni?

Így délfelé jobb menni. A dar-vak is arra húznak. Darvak? Ő még nem is látott darvat, vagy, hogy is mondják, na! Itt van a nyelve hegyén, csak nem tudja kimondani. Megvan! Daru. Daru... próbálgatja csak úgy magában a szónak az ízét és a zamatát. Nem, — ő sohasem lát-tott darut. Csak hallott róla. Azt, hogy azok, ha vége a nyárnak, délre szállnak. Azonban azok, akik most ott fenn délre húznak, alighanem libák. Vadlibák. Mert erre felé daru nincs is. Ha leállí-taná a traktort, lehet, hogy még gágogásukat is hallaná. Alacso-nyan repülnek. Hideg lesz. Azért húznak délre. Ő is jobban sze-retné mindig csak délre menni. Azt mondják, ott soha sincs tél. Ő még nem volt délen. Akkor ez a bunda se kellene. Jó volna már újat kapni, Jócskán elnyűtte. Három évvel ezelőtt került hozzá. Akkor sem volt új. De azért jó meleg.

A dülő végéig még ötven mé-ter. Vagy még annyi sincs. És az a sok daru ott fenn, mert neki azok már csak darvak maradnak, lassan elvész a párás őszi leve-gőben. Valami úgy motoszkál a fejében. Mi az isten csudája is? És amikor a kormányrudat meg-húzza, hogy a láncfalpakon a traktor visszafelé, északra indul-jun, eszébe jut: szállnak a dar-vak — vége a nyárnak...

a szenvedélyes kíméletlenséget, s halvány gyanú támadt bennem. Odaléptem hozzájuk és a csúfos vereséget szenvedett férfítól megkérdeztem a nevét. Nem vá-laszolt, csak szóltanul, roskata-gon indult kifelé. Nyomában lépkedett harcias asszonya, öklét rázva, válogatott szidalmakat zú-dítva rá és az egész nyomorúsá-gos életre.

Az ivóban csend lett. A szept-los kocsmáros nagy ügybuzga-lommal törölgette a poharakat, néha a világhossz felé tartva őket.

Aztán a fröccsözők hirtelen el-kezdtek röhögni. Úgy röhögtek, hogy a könny is kicsordult a szemükből. Egymásra dűledve, a neveléstől, valósággal fulla-dozva makogták el nekem hogy úgy van, ahogy gondolom, a kis rongyos nem más, min» Csapó József sertésgondozó, a Hajnal-hasadás Téesz kiváló dolgozója. Vagyis éppen az a hőse a szo-cialista munkának, akit az új-ságban meg kellett volna éne-kelnem.

Lemondóan, kissé neheztelően néztem utána. Neheztelően, mer — akárcsak ivócimboráit — er-gem is becsapott. A látottak alapján kétségessé vált előttem hogy csakugyan ő az úr a ház-nál. Lemondóan, mert alkatlatla-riportalanynak bizonyult olva-korban, amikor a pozitív hőst munkáján kívül példás család-életet is elvártak a tisztelt ol-vasók. Olyat, amilyen az a nagykönyvben írva vagy...

— Hát itt vagy, te, akasztófa-virág? Elküldi az ember ke-nyérért, az utolsó garasokat ko-torja össze rá, ő meg itt szé-pen leöntögeti a torkán. Taka-rodz rögtön hazafelé!

Az erős állú, de már gyűrött arcú asszony jó fél fejfel magasodott föléje. Majdnem fogat-lan száját összeszorítva, iszonyú dühvel ragadta meg a kis ron-gyost, megfordította a kijárat fe-lé és hátba taszította. Az a lö-késtől elbukdácsolt az ajtófélfáig, majd annak nekivágódva, elterült a küszöbön.

A csapos, mintha csak erre várt volna, mosogatni kezdte a poharakat. — Ilyen ez a piszkos — for-dult az asszony kissé mentege-tődzve a többiekhez, miközben hátracsúszott szeszínű fejkendőjét előre ráncigálta. — Csinál egy kosárra való gyereket, de zabál-nivalóról nem tud gondoskodni. Belépett a csoportba, dolgozik, mint egy állat, csak azt nem tudja, mennyiért. Az is lehet, hogy köszönöm széppennel fizetik ki. Neki mégis a kocsmán jár az esze.

A többiek komolykodva hü-m-mögtek kuncogtak és a földet nézték.

Lihegett az asszony a felin-dultságtól, s rohant, hogy még egyszer megcibálja haszontalan emberét, aki éppenhogy feltá-páskodott, és védekezően emel-te szeme elé a karját.

Kissé szórakozottan néztem ezt